

Πρώτον στάδιον: Ο άνθρωπος ενεργών δια την σωτηρίαν του (Ηλίας Λιαμής, δρ. Θεολογίας, Καθηγητής Μουσικής, Πρόεδρος της Συνοδικής Υποεπιτροπής Καλλιτεχνικών Εκδηλώσεων της Εκκλησίας της Ελλάδος)

/ [Πεμπτουσία](#)

Τραγική είναι η κατάσταση του πεπτωκότος ανθρώπου. Η όλη του ψυχοσωματική ύπαρξη έχει κυριολεκτικά δηλητηριαστεί. Κατά τον άγ. Γρηγόριο, η οδός επιστροφής είναι αποκλεισμένη και οι βλάβες ανεπανόρθωτες [66]. Παράλληλα, ο άγ. Θεόληπτος επισημαίνει τον φαύλο κύκλο της ηδονής και της οδύνης, αναγνωρίζοντας στην θνησιμότητα του σώματος τις ορατές συνέπειες της υπαρξιακής διαστροφής [67].

Εκείνο τελικώς, το οποίο θα επιφέρει την σωτηρία, είναι η εξομοίωση του ανθρώπου με τον Δημιουργό του. Αυτή την εξομοίωση ο άγ. Γρηγόριος την ταυτίζει με την αποκατάσταση της σχέσεως με τον Θεό, ως υιών προς τον Πατέρα [68]. Την αποκατάσταση αυτή αναδεικνύει και ο άγ. Θεόληπτος ως την κατ' εξοχήν ένδειξη επαναφοράς όλων των κέντρων της ανθρώπινης υπάρξεως στο κατά φύσιν [69]. Σύμφωνα με την διδασκαλία του, κατ' αρχήν και κυρίως η αποκατάσταση αυτή διατρανώνεται κατά την στιγμή της Βαπτίσεως του Θεανθρώπου. Η αποκάλυψη της Πατρικής ευδοκίας [70] αποκαλύπτει συγχρόνως την αποκατάσταση της σχέσεως πατέρα-υιών και θυγατέρων με τον ουράνιο Πατέρα [71]. Η εκπόρευση της ζωής, η στοργή και η μέχρι θυσίας μέριμνα αλλά και πολλά ακόμη χαρακτηριστικά, τα οποία εκφράζει η πατρική αγάπη, αποκαλύπτουν, έστω και στην ενδοκοσμική ατέλειά τους, τα γνωρίσματα της σχέσεως που ο Θεός επέλεξε να συνάψει με τον άνθρωπο [72]. Η Πτώση αποτελεί ουσιαστικά απορφανισμό του ανθρώπου και απώλεια όχι μόνον της πηγής της ζωής αλλά και της πηγής της πατρική θερμής και κατά συνέπειαν της θεϊκής αναφοράς. Με το προπατορικό αμάρτημα ο άνθρωπος χάνει την συνείδηση της πατρικής καταγωγής του και μοιραία και τον προσανατολισμό προς τον θείο προορισμό του [73]. Η κατάβαση του Αγίου Πνεύματος αποκαθιστά πέρα και πάνω από όλα την ικανότητα του ανθρώπου να κράζει «αββά ο πατήρ» [74].

Η στιγμή του βαπτίσματος κάθε χριστιανού αποτελεί και για τους δύο Πατέρες καθοριστική στιγμή. Ακολουθούν όμως δύο ελαφρώς διαφοροποιημένες τάσεις της

νηπτικής παραδόσεως. Ο άγ. Γρηγόριος διδάσκει πως οι βαπτιζόμενοι εις το όνομα της Αγίας Τριάδος [75], ή θα αποβούν «εγκυμονούντες τω Πνεύματι, ή δια πτωμάτων το θείον αποβάλλουσι σπέρμα, ή χηρεύοντες εκ Θεού τη του εχθρού κοινωνία, ενδομυχούντος αυτοίς.» [76] Το μόνον πλέον γεγονός, το οποίον μπορεί να καταδικάσει τον άνθρωπο είναι η προσωπική του άρνηση. Αυτή είναι η αιτία, ώστε να αισθανόμαστε το βάπτισμα «εν ύδατι μόνον, και ου Πνεύματι» [77]. Κατά συνέπειαν, το δώρο του Πνεύματος παραμένει νεκρό και ανενεργό [78], αφού η νεκρή σάρκα δεν το αποδέχεται ως πηγή ζωής [79]. Συνεπώς, όλοι οι πιστοί ανεξαιρέτως, «τον νόμον του Πνεύματος εν ταις πλαξί των καρδιών... φέρειν εγγεγραμμένον» [80] και μόνον από την αγαθή πρόθεση του καθενός εξαρτάται η καρποφορία [81]. Η άποψη αυτή τον ευθυγραμμίζει με ορισμένους Πατέρες, οι οποίοι προσπάθησαν να υπερβούν την φαινομενική αντίφαση μεταξύ της αναπλάσεως αυτής και της συνεχιζόμενης ανθρώπινης αμαρτωλότητας, μεταξύ των οποίων και ο άγ. Διάδοχος Φωτικής [82]. Ο άγ. Θεόληπτος, αν και κάνει και αυτός λόγο για εμφύλιο πόλεμο της ψυχής [83], προτιμά να τονίσει περισσότερο την ριζική αποκατάσταση της υπάρξεως, διά της μυστικής εγκαταστάσεως του Χριστού μέσα στην ανθρώπινη ψυχή, κατά την στιγμή του βαπτίσματος [84].

«...πως εύρη τις, μάλλον δε εύρηται όνπερ έχει ή είληφε Χριστόν δια του βαπτίσματος εν Πνεύματι;» [85] ρωτά ο άγιος Γρηγόριος. Δεν είναι απλώς η ανεύρεση ο σκοπός, αλλά «και το πως προκόψει, ειθ' ούτως και πως φυλάξει το ευρεθέν» [86]. Το ζητούμενο είναι ο Χριστός, δηλαδή η ένωσις μετά του θεανθρωπίνου προσώπου Του [87]. Οδηγός προς αυτή την κατεύθυνση είναι η ζωή

Του, όχι ως περιέχουσα απλά παραδείγματα μιμήσεως, αλλά ως συν-πάθη, τα οποία «ζωοποιόν έχουσι νέκρωσιν, τοις δια πάντων πεπόνθασιν, είπερ συμπάσχομεν, ίνα και συνδοξασθώμεν» [88]. Συμφωνώντας πλήρως ο άγ. Θεόληπτος με τα διδάγματα αυτά, επισημαίνει την καταξίωση του ανθρωπίνου σώματος και των ενεργειών του διά της θείας ενενθρωπίσεως. Ο συγκεκριμένος τρόπος αποκαλύψεως της σωτηριώδους ενέργειας του Θεού δια της προσλήψεως του ανθρωπίνου σώματος αποτελεί και αποκάλυψη, αφ' ενός του αρμονικού δεσμού της ανθρωπίνης ψυχής με το σώμα και αφ' ετέρου του κατά φύσιν τρόπου ενεργείας του όλου ανθρώπου. Η αποκάλυψη του Θείου θελήματος σχετικά με τον προορισμό του ανθρώπου δεν πραγματοποιείται δια λόγων ή οραμάτων αλλά δια του υλικού σώματος. Το σώμα, επί του οποίου ο μεταπτωτικός άνθρωπος κατ' εξοχή αναγνωρίζει τα σημεία της φθοράς και του θανάτου καθίσταται δια της ενανθρωπήσεως ο χώρος αναγνωρίσεως της αθανασίας. Από πηγή εκπορεύσεως ενός διασπαστικού θελήματος (σαρκικό φρόνημα) καθίσταται υπήκοον μέχρι θανάτου [89] στο Θείο θέλημα. Το σώμα του Χριστού είναι η αποκάλυψη της αφθαρτοποιήσεως του όλου ανθρώπου, διότι τα μυστήρια της ουράνιας βασιλείας και της ανθρωπίνης σωτηρίας υποδείχθηκαν δι' ενός ανθρωπίνου σώματος, το οποίον αποβαίνει άφθαρτο και μετέχει στην Θεία νίκη επί του θανάτου. Ο δια του αχράντου Του σώματος εξαγιασμός του ανθρωπίνου σώματος και κατ' επέκτασιν της ανθρωπίνης πράξεως καθιστά την μίμηση της Θείας πολιτείας όχι απλή αντιγραφή πράξεων αλλά παράγοντα συγκληρονομίας της Θείας δόξης [90].

Παραπομπές:

66. «Λογικόν μεν είναι τινά ή γενέσθαι κατά φύσιν ως ην, προ καθαρότητος και αφθαρσίας αδύνατον» 1240 A

67. «Η ψυχή διετέθη προς την σάρκα και το σώμα νένευκε προς την γην. η προς το σώμα σχέσις της ψυχής, έτεκεν ηδονήν, η προς την γην του σώματος κύψις ανέδωκεν οδύνην». Π2, 140, 2, 25. Πρβλ. Ευσεβίου Αρχιμ.: Ηδονή-οδύνη. Ο διπλός καρπός της αισθήσεως, Αθήνα 1991(2).

68. «...κατά τον πατέρα χρη είναι και τα τέκνα, θεούς εκ Θεού, και πνευματικούς εκ Πνεύματος». 1305 C

69. «Αφάνταστος δε μένων ο νούς, ως μη καταδεχόμενος μήτε υπό των καθ' ηδονήν τρόπων μήτε υπό των κατ' επιθυμίαν λογισμών τυπούσθαι τε και σφραγίζεσθαι, εν απλότητι ευρίσκεται και υπεράνω πάντων των αισθητών και των νοητών γενόμενος εις Θεόν την έννοιαν αναβιβάζει μηδέν έτερον, ότι μη το όνομα Κυρίου, διά της συνεχούς μνήμης βαθέως υποφωνών, ως βρέφος τον πατέρα αυτού» N10, 282, 5, 93.

70. Ματ. 3,17.

71. Πρβλ. Πλάτωνος, Τίμαιος 28 C «τον μεν ποιητήν και πατέρα τούδε του παντός ευρείν τε έργον και ευρόντα εις πάντας αδύνατον λέγειν».

72. Σχετικά με το θέμα της αποκατάστασης της σχέσεως Θεού και ανθρώπου βλ. Ιωάννη Δρούλια, Άνθρωπος, Συνάνθρωπος και ο Θεάνθρωπος, Αθήνα 1991, 14-15.

73. Πρβλ. Αμφ. Ράντοβιτς, Η πατροκτονική κοινωνία, περ. Εποπτεία, 731982, 962.

74. Γαλ. 4, 6. Πρβλ. τον χαρακτηρισμό του φωτός της θεοπτίας ως πατρικού φωτός εκ μέρους του αγ. Γρηγορίου του Παλαμά (Τριάδες 1, 2, 2).

1350C

75. Ματθ. 28, 19

76. 1244A

77. 1305B

78. ενθ.ανωτ.

79. Πρβλ. «ει δε και εν Πνεύματι καινουργούμεθα,πιστεύομεν διά ψιλής πίστεως της νεκράς και ουκ ενεργουμένης,και εν διψυχία γίνεσθαι λέγομεν,και ούτως αυτόχρημα σάρκες όντες, σαρκικώς ζώμεν και πορευόμεθα» 1305B

80. 1305A. Πρβλ. «“ο γαρ νόμος του πνεύματος της ζωής, ηλευθέρωσέ με” φησίν “από του νόμου της αμαρτίας και του θανάτου”. Ον δη νόμον πνευματικόν πλαξί καρδίας διά προσευχής αναγινωσκόμενον μη φέροντες, πως το δόγμα της ελευθερίας εισδέξονται...;» N2, 199, 2, 46. Πρβλ. Β' Κορ. 3, 2-3.

81. Πρβλ. «Αρχή των αρετών και γένεσις, η αγαθή πρόθεσις, είτ ουν η έφεσις του καλού»1264C

82. Κατ' αυτόν, ο άνθρωπος υφίσταται διάσπαση του θελήματός του, δηλ. μεταξύ εκείνου που πηγάζει από την αναγεννημένη καρδιά, στην οποία είναι πλέον εγκατεστημένη η Θεία Χάρις και εκείνου που πηγάζει από το σώμα, στο οποίο ο Πονηρός «εμφωλεύει...ίνα διά της αυτού ευχερείας την ψυχήν δελεάζη». SC 5, πβ', 141.

83. N2, 205, 5, 238

84. «Οίδατε ότι εκάστη υμών από του αγίου βαπτίσματος οίκος Χριστού γέγονε». MK1, 153, 2, 10. Η άποψη αυτή φαίνεται να προσεγγίζει περισσότερο την περί Βαπτίσματος διδασκαλία του Μάρκου Μοναχού, κατά τον οποίο το Βάπτισμα αποκαθιστά πλήρως και σε όλα τα επίπεδα την ανθρώπινη ύπαρξη. Την αποκατάσταση αυτή ο αγ. Μάρκος συνδέει απόλυτα με την τελειότητα του Θεανθρώπου,ο οποίος, όχι απλώς επαναφέρει την ανθρώπινη ύπαρξη στην προπρωτική κατάσταση, αλλά

εκπληρώνει πλήρως τον προορισμό της, υπερβαίνοντας την προπρωτική ανάγκη υπάρξεως περιορισμών, ως δοκιμασίας του αυτεξουσίου της: «Ἦλθε δι' ἡμᾶς ὁ Κύριος, ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἔλυσεν ἡμᾶς τοῦ πατρικοῦ θανάτου, καθαρίζει ἡμᾶς καὶ ἀνακαινίζει διὰ τοῦ βαπτίσματος, τίθισιν ἡμᾶς ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐσθίειν ἐπιτρέπει». Περὶ Βαπτίσματος, PG 65, 1025A. Κατ' ἀκολουθίαν καὶ γιὰ τὸν ἀγ. Θεόληπτο, Βάπτισμα, ἐκτὸς ἀπὸ ἀναγέννηση, σημαίνει κυρίως ἐνοίκηση Χριστοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Χριστός, οὔτε διαμοιράζεται (Α' Κορ. 1, 13), οὔτε ἀυξάνεται, οὔτε ἐλαττώνεται, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πρέπει νὰ θεωρήσει κανεὶς καὶ τὶς δωρεές τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος.

85. 1305D Πρβλ. Β' Κορ. 13,5

86. Αυτόθι

87. Πρβλ. «Τας μεθελικιώσεις πάσας τας ἐν Χριστῷ φθάσαι πας τις οφείλει ὁ βαπτισθεὶς ἐν Χριστῷ» 1300C

88. 1300D Πρβλ. Ρωμ. 8, 17. Ἡ μίμηση αὐτὴ υπερβαίνει τὰ πλαίσια μιᾶς ἀπλῆς ἠθικιστικῆς συμμορφώσεως ἀλλὰ μιᾶς ολοκληρωτικῆς συσσωματώσεως (πρβλ. Πόποβιτς, Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος, 176). Ἡ προτροπὴ πρὸς μίμηση τοῦ Χριστοῦ δίδεται κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὸν ἴδιο (Ιω. 13, 14-15). Ὁ ἀπ. Παῦλος εἶναι τὸ ἴδιο σαφῆς: «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καγὼ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 11, 1. Φιλιπ. 3, 17. Πρβλ. Α' Θεσ. 1, 6 καὶ Β' Θεσ. 3, 6-9). Κατὰ τὸν ἀγ. Γρηγόριο τὸν Παλαμά, ἡ μίμηση τῆς Θεανθρώπινης διαγωγῆς δὲν ἀποτελεῖ σκοπὸ ἀλλὰ ἀπαραίτητη προϋπόθεση ἐπιτεύξεως τῆς θεώσεως: «αν οὖν ἐνταῦθα τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἔργων ὁμοίωσης σαυτὸν, καὶ δείξης ἐπὶ πάντας χρηστὸν, ὡς κακεῖνος ἐπὶ πάντας χρηστός ἐστιν, ...πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν λήψη, ...» (Ὁμιλία 45, 7, Σ. Οικονόμου, Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρός ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμά, ὁμιλίαι κβ', Αθήναι 1861, 48).

89. Βλ. Φιλ. 2,8.

90. «Ὁ Θεός Λόγος ἐνανθρωπήσας καὶ τὰ μυστήρια τῆς οὐρανοῦ βασιλείας ἀπεκάλυψε καὶ τὰ τῆς σωτηρίας ἔργα καθυπέδειξεν ἐν τῷ παναχράντῳ αὐτοῦ σώματι, ὅπως τοῖς ἰχνεσι αὐτοῦ πολιτευσάμενοι, συνεισέλθωμεν αὐτῷ εἰς τὸν νυμφῶνα τῆς δόξης συγκληρονόμοι αὐτῷ γεγεννημένοι...». Ν10, 297, 23, 434. Πρβλ. Πέτρου Δαμασκηνοῦ, Προΐμιον, Φιλ. Γ', 9, 13: «Τότε τοίνυν ὁ τοιοῦτος οὐδ' ὅλως θέλει τι παρά τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν πρόσκαιρον ζωὴν μετὰ χαρᾶς καταλιμπάνει ἕνεκα τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πλησίον ἀγάπης, τὴ σοφία καὶ τὴ ἐνοικήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴ υιοθεσία, διὰ τὸ συσταυρωθῆναί τε καὶ συνταφῆναι, συνεγεργθῆναί τε καὶ συναναληφθῆναι τῷ Χριστῷ νοερώς διὰ τῆς αὐτοῦ μιμήσεως, ἥτοι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ διαγωγῆς». Ὁ ἀγ.

Γρηγόριος ο Θεολόγος μάλιστα αναγνωρίζει στην Θεία ενανθρώπιση την διάσωση του κατ' εικόνα: «μεταλαμβάνει της εμής σαρκός, ίνα και την εικόνα σώση, και την σάρκα αθανατίση». Λόγος ΜΕ', 9, ΡG 36, 633D.